

Ευάγγελος Βενέτης

(Δρ. στις Ισλαμικές και Μεσανατολικές Σπουδές)

Το Ισλάμ και η μετανάστευση

Islam and Migration

Abstract

The current analysis deals with the relation between the religion of Islam and the multidimensional phenomenon of migration in a global framework. Based on the quantitative data, Muslim migrants and refugees have a major share in the total of migrants and refugees around the globe; their migration is strongly related to geopolitical causes in their homeland and has a multicultural impact on the destination countries. The analysis focuses on how Islam views migration in dogmatic terms, in which cases migration is permitted and in others that is not. The goal of this paper is to highlight the importance of generating knowledge about the Islamic outlook on migration as a means of enabling western societies to face the migration phenomenon from Muslim countries in an effective way both for the stability of the host societies and the well-being of Muslim migrant newcomers in these societies, thus facilitating their harmonious coexistence and interaction.

Key words: Islam, migration, Middle East, Asia, Africa, secularism, Quran, globalization, multiculturalism

Κατά τις τελευταίες δεκαετίες, το μεταναστευτικό είναι στο επίκεντρο των γεωπολιτικών εξελίξεων. Μετανάστευση και Ισλάμ είναι έννοιες στενά συνδεδεμένες, καθώς κατά περιόδους η πλειονότητα των μεταναστών, ανά τον κόσμο, είναι Μουσουλμάνοι κινούμενοι από ισλαμικές χώρες της Ασίας και της Αφρικής κυρίως προς την Ευρώπη και την Ωκεανία, και δευτερευόντως προς την Β. Αμερική.

Αυτή η μετανάστευση στην Ευρώπη αποτελεί σημείο αναφοράς των γεωπολιτικών εξελίξεων λόγω των μαζικών μεταναστευτικών κυμάτων μέσω Ελλάδας και Ιταλίας προς την ενδοχώρα της Γηραιάς Ηπείρου. Ωστόσο το φαινόμενο είναι παγκόσμιο και διαχρονικά παρατηρούμενο όχι μόνο στους ανθρώπους αλλά και σε πολλά άλλα έμβια όντα του πλανήτη. Στον άνθρωπο η μετανάστευση οφείλεται στον κατά καιρούς και κατά τόπους υπερπληθυσμό, την αλλαγή του κλίματος, την οικονομική ύφεση σε μια κοινωνία και τις πολιτικές εξελίξεις στο εσωτερικό μιας χώρας (επανάστασεις, πραξικοπήματα) ή περιφερειακά προβλήματα (πόλεμοι).

Στην παγκοσμιοποιημένη μεταπολεμική οικονομία το φαινόμενο της μετανάστευσης τείνει να παρουσιάζει γενίκευση, ειδικά τις τελευταίες τρεις δεκαετίες. Η παρατεταμένη περίοδος παγκόσμιας ειρήνης και η επακόλουθη αποδυνάμωση των εθνών-κρατών και του διασυνοριακού ελέγχου λόγω της παγκοσμιοποίησης συνέβαλε στην ένταση του φαινομένου. Μεταπολεμικά, λ.χ. η Ελλάδα δέχθηκε σειρά μεταναστών και προσφύγων από την Κύπρο, Παλαιστίνη, Λίβανο, Πακιστάν, Πολωνία κ.ά.. Ήδη από τα μέσα της δεκαετίας του 2000 άρχισαν να ενισχύονται τα μεταναστευτικά και προσφυγικά κύματα ως αποτέλεσμα των γεωπολιτικών εξελίξεων κυρίως στην Ασία και την Αφρική. Η μεταναστευτική κρίση

με προσφυγική διάσταση εν μέρει οξύνθηκε το φθινόπωρο του 2015 και κορυφώθηκε την περίοδο Ιανουαρίου - Μαρτίου 2016, όταν 62.000 μετανάστες εγκλωβίστηκαν στην Ελλάδα λόγω της ουσιαστικής απαγόρευσης της ελεύθερης διακίνησης στη ζώνη Σένγκεν για συγκεκριμένα, ελεγχόμενα, χρονικά διαστήματα.

Με δεδομένη την παρούσα κρίσιμη γεωπολιτική συγκυρία τόσο στην Ανατολική Μεσόγειο και τη Μέση Ανατολή όσο και την πολιτική αστάθεια εντός της Ευρωπαϊκής Ενώσεως, το μεταναστευτικό σε συνδυασμό με την οικονομική ύφεση θα συνεχίσει να αποτελεί την μεγαλύτερη δοκιμασία για την κοινωνική συνοχή των χωρών της Ευρωπαϊκής Ενώσεως κατά τα επόμενα χρόνια. Βασικό στοιχείο του μεταναστευτικού είναι ο ασύμμετρος χαρακτήρας του ως φαινομένου που δοκιμάζει τα αντανάκλαστα τόσο του κράτους όσο και της κοινωνίας σε κάθε ευρωπαϊκή χώρα. Στην περίπτωση δε των χωρών στα σύνορα της Ευρωπαϊκής Ενώσεως με τον λοιπό κόσμο η πρόκληση είναι ακόμη μεγαλύτερη, καθώς επί της ουσίας, οι χώρες «υποδοχής» δηλ. η Ελλάδα και η Ιταλία κυρίως, καλούνται να διαχειρισθούν μόνες τους την εκάστοτε ανθρωπιστική κρίση της μετανάστευσης.

Το Ισλάμ και η μετανάστευση

Το Ισλάμ αποτελεί σημαντικό παράγοντα για τις παγκόσμιες μεταναστευτικές ροές, διότι διαμορφώνει τη νοοτροπία των μεταναστών στην χώρα προορισμό και εμποδίζει την αφομοίωση των Μουσουλμάνων μεταναστών, όχι μόνο πρώτης αλλά και δεύτερης και τρίτης γενιάς, στην μη μουσουλμανική κοινωνία διαβίωσής τους¹. Η ικανότητα των Μουσουλμάνων να διατηρούν διακριτή και ισχυρή την πολιτιστική τους ταυτότητα την βασισμένη πρωτίστως στην θρησκεία του Ισλάμ και δευτερευόντως την εθνική τους ιδιοσυγκρασία απορρέει από τον ίδιο τον συστηματικό και κοινωνικά πραγματιστικό χαρακτήρα του Ισλάμ εντός της κοινωνίας της κάθε ισλαμικής χώρας, έναν χαρακτήρα που διασφάλισε την επιβίωση του και τον πρωταγωνιστικό του ρόλο υπό συνθήκες οικονομικής και πολιτικής πίεσης από τις δυνάμεις της εκκοσμίκευσης κατά τον 19^ο και 20^ο αιώνα².

Η συστηματική και κοινωνικά πραγματιστική θεώρηση του Ισλάμ πηγάζει από τις ίδιες τις αρχές, την ζωή του Μωάμεθ, το δόγμα και την εφαρμογή τους αναφορικά με την υλοποίηση του ισλαμικού οράματος περί ιδανικής κοινωνίας. Ακόμη ο «επεμβατικός» χαρακτήρας του στη ζωή του πιστού καθορίζει την καθημερινότητά του και συνάμα ερμηνεύει την «αδυναμία» του ν' αποστεί από τις θρησκευτικές του υποχρεώσεις οι οποίες ορίζουν όλο το φάσμα της ζωής του και το πλέγμα των όποιων σχέσεών του. Αυτή η θεώρηση και ο χαρακτήρας, που καθορίζουν τον τρόπο ζωής του Μουσουλμάνου στην χώρα του, τον συνοδεύουν και ως μετανάστη στη χώρα μετάβασης. κι εγκατάστασης. Αυτός ο συνδυασμός αφορά όλες τις λεπτομέρειες της καθημερινής ζωής, λ.χ. τον κώδικα ένδυσης, διατροφής, τρόπων συμπεριφοράς με επίκεντρο τον διαχωρισμό των δύο φύλων, διαχωρισμός ο οποίος αμβλύνεται μεν αλλά δεν αποδυναμώνεται σε μια παγκοσμιοποιημένη κοινωνία, όπου οι Μουσουλμάνοι είναι μειονότητα. Οι ισλαμικές αρχές έχοντας διαποτίσει την ψυχή του πιστού με τις θρησκευτικές οδηγίες για τον τρόπο ζωής μαζί με την βεβαιότητα για την ηθική ορθότητα αυτών των οδηγιών παραμένουν ισχυρές

¹ Muhammad Anwar, "Muslims, Community and the Issues in Education", στο Bernadette O'Keefe (επιμ.), *Schools for Tomorrow: Building Walls or Building Bridges*, The Falmer Press, Lewes 1988, σελ. 80-100.

² Seyed Ali Ashraf, «A View of Education -- an Islamic Perspective», στο Bernadette O'Keefe, *ό.π.*, σελ. 69-79.

και κατά την διαβίωση του Μουσουλμάνου εκτός του *Κόσμου του Ισλάμ* (*Νταρ αλ-Ισλάμ*) λόγω της συνήθειας και του εκτεταμένου χρονικού πλαισίου κατά το οποίο ο Μουσουλμάνος διδάχθηκε και εφάρμοσε τις αρχές αυτές στην χώρα προέλευσής του. Το ίδιο σύστημα αρχών και αξιών αναπαράγεται και το ίδιο στενό πλαίσιο εφαρμόζεται μέσα στη μουσουλμανική οικογένεια από τα γηραιότερα μέλη της προς τα νεότερα, ως διαδικασία κοινωνικοποίησης, όταν η οικογένεια ζει εκτός του *Κόσμου του Ισλάμ*. Οποιαδήποτε άλλη τάση που τυχόν παρουσιάζουν τα νεότερα μέλη, λόγω του συγχρωτισμού τους με γηγενείς συνομηλίκους, αποθαρρύνεται διότι δυτικώς μπορεί να προκαλέσει «θρησκευτική αλλοτρίωση».

Η ισλαμική κοσμοθεωρία για την μετανάστευση

α) *Η απομάκρυνση από τις αρχές της πίστης λόγω μετανάστευσης (ατ-τα 'ρρομπ μπα 'ντ αλ-χιτζρα)*

Κύριο θέμα στην ισλαμική θρησκεία είναι ο κίνδυνος της απεμπόλησης των θρησκευτικών αρχών του Ισλάμ από έναν Μουσουλμάνο, όταν για διάφορους λόγους υποχρεωθεί να αφήσει τον *Κόσμο του Ισλάμ* (*Νταρ αλ-Ισλάμ*) και να μετοικήσει για περιορισμένο χρονικό διάστημα ή μόνιμα στον *Κόσμο των Μη Μουσουλμάνων* (*Νταρ αλ-Χαρμπ*). Τέτοιες περιπτώσεις στις απαρχές του Ισλάμ και αργότερα αφορούσαν σε εμπόρους, διπλωμάτες και άλλα επαγγέλματα τα οποία υποχρέωναν τον Μουσουλμάνο να ζήσει για μεγάλο χρονικό διάστημα σε χριστιανικές κατά κανόνα χώρες. Η εν λόγω μετανάστευση κατά το Ισλάμ δεν έχει σταθερή ερμηνεία. Στις διάφορες ισλαμικές Παραδόσεις άλλοτε θεωρείται ως μία από τις μεγαλύτερες αμαρτίες και άλλοτε επιτρέπεται υπό προϋποθέσεις.

Η μετανάστευση απαγορευμένη από το Ισλάμ

Η μετανάστευση θεωρείται αμαρτία, όταν κατά την μετανάστευσή του ο πιστός εγκαταλείπει τις ισλαμικές αρχές του και παρασύρεται από τους Μη Μουσουλμάνους στην αμαρτία. Με βάση τη μαρτυρία του Αμπού Μπασίρ, ο Ιμάμ αλ-Σάντεκ αναφέρει ρητά: «Οι μεγαλύτερες αμαρτίες είναι επτά: η δολοφονία εκ προθέσεως, η παρομοίωση κάποιου με τον Παντοδύναμο Θεό (αίρεση), η συκοφαντία κατά παντρεμένης για μοιχεία, η εν γνώσει ενασχόληση με την τοκογλυφία, η δειλία στην μάχη για Τζιχάντ, απομάκρυνση από τις αρχές της πίστης λόγω αποδημίας (μετανάστευσης), η απείθεια στους γονείς, και η άδικη αρπαγή της περιουσίας ορφανού». Κατόπιν τόνισε: «η απώλεια της πίστης λόγω αποδημίας και η αίρεση είναι ένα και το αυτό [σε βαθμό αυστηρότητας]»³. Ο Η' Απόστολος (Ιμάμης) Ρεζά αιτιολογεί την απαγόρευση της αποδημίας-μετανάστευσης με βάση το ενδεχόμενο «ο πιστός να εγκαταλείψει την γνώση του Ισλάμ, να εμπλακεί με τους άπιστους και να παρασυρθεί»⁴.

Ο Αλ-Κουρτούμπι (1214-1273) από την Κόρδοβα θεωρεί παράνομη την παραμονή των Μουσουλμάνων στο *Νταρ αλ-Χαρμπ*. Ο Μουσουλμάνος, σύμφωνα με αυτόν, δεν πρέπει να νυμφευτεί μια γυναίκα από μια άπιστη χώρα ή να διαμείνει σε μια χώρα όπου εφαρμόζεται ο νόμος των μη Μουσουλμάνων⁵. Ο Ιμπν-Ρουσντ (1126-1198), ιμάμης του Μεγάλου Τεμένους της Κόρδοβα, δηλώνει ότι η υποχρέωση

³ Μοχάμμαντ μπεν Γα'κούμπ αλ-Κουλάι, *Αλ-οσούλ μιν Αλ-καφί*, τόμ. 2, Ισλαμική Βιβλιοθήκη, Βηρυτός 1962, σελ. 281. Παρόμοιο είναι το περιεχόμενο για τις επτά χειρότερες αμαρτίες και στη Χαντίθ, την αναφερόμενη στον Ιμάμ Χασάν αλ-Ασκάρι από τον Ιμπν Μαχμπούμπ, Ισλαμική Βιβλιοθήκη, ό.π., σελ. 277.

⁴ *Αλ-χορρ αλ- 'αμιλι, ταφσίλου ουσά 'ιλι αλ-σι 'α*, τόμ. 15, Βηρυτός, χ.χ.έ., σελ. 100.

⁵ Αλ-Κουρτούμπι, *Κιτάμπ αλ-Καφι φι φικ αλ-μαντίνα αλ-μάλεκι*, Ριάντ, 1980, σελ. 470.

μετανάστευσης διατηρείται μέχρι την ημέρα της ανάστασης. Παραθέτει τα Κορανικά εδάφια 4: 97-98 και 8:72 και το ρητό του Μωάμεθ: «Θεωρώ τον εαυτό μου απαλλαγμένο από κάθε Μουσουλμάνο που διαμένει ανάμεσα στους πολυθεϊστές. Αυτοί που προσηλυτίστηκαν στο Ισλάμ σε μη μουσουλμανική χώρα πρέπει να μεταναστεύσουν στο Νταρ αλ-Ισλάμ, ώστε να εφαρμόζονται οι ισλαμικοί κανόνες.»

Ο Ιμπν Ρουσντ προτρέπει τις ισλαμικές αρχές να θεσπίσουν ελέγχους στους δρόμους, ώστε κανένας Μουσουλμάνος να μην μπορεί να ταξιδέψει στο *Νταρ αλ-Χαρμπ*, ειδικά εάν μεταφέρει απαγορευμένα εμπορεύματα που θα μπορούσαν να ενισχύσουν τον εχθρό ενάντια στους Μουσουλμάνους. Ο Ιμπν Ρουσντ προσθέτει: «Ο Θεός καθόρισε στον καθένα την μοίρα που του αναλογεί και τον πλούτο που θα αποκτήσει»⁶. Παρόμοια ο Ιμπν αλ-Άραμπι (1165-1240), δικαστής της Σεβίλλης, αντιτίθεται στην παραμονή των Μουσουλμάνων στο *Νταρ αλ-Χαρμπ* και καθοδηγεί επίσης τους Μουσουλμάνους να μεταναστεύσουν από μια χώρα που είναι απαγορευμένη (χαράμ) και κινδυνεύει η υγεία τους, η ζωή, τα αγαθά και οι οικογένειές τους⁷.

Η μετανάστευση επιτρεπτή από το Ισλάμ

Η μετανάστευση επιτρέπεται από το Ισλάμ, όταν ο πιστός επιδεικνύει ισχυρή προσήλωση στις ισλαμικές αρχές του και διαδίδει το μήνυμα του Ισλάμ στο *Νταρ αλ-Χαρμπ*. Κάποιες Παραδόσεις (χαϊθίθ) αναφέρονται στην ανταμοιβή του Μουσουλμάνου που αποδημεί σε μη μουσουλμανικά εδάφη και λαμβάνει την ανταμοιβή που επιθυμεί κάθε Μουσουλμάνος. Ο Χαμάντ αλ-Σίντι ρώτησε τον Σηΐτη Απόστολο Ιμάμ αλ-Σάντεκ, «επισκέπτομαι τις πόλεις των πολυθεϊστών και μερικοί από εμάς [τους Μουσουλμάνους] μου λένε ότι 'αν πεθάνεις εκεί, θα αναστηθείς στον Άλλο Κόσμο μαζί με εκείνους'». Τότε ο Ιμάμ με ρώτησε: «Ω, Χαμάντ! Όταν είσαι εκεί, τους μιλάς για την πίστη μας και τους προσκαλείς σε αυτήν;» Απάντησα, «Ναι». Ο Απόστολος με ρώτησε: «Όταν βρίσκεσαι στις πόλεις του Ισλάμ, μιλάς για την πίστη μας και προσκαλείς τους ανθρώπους σε αυτήν;» Απάντησα, «Όχι.» Τότε ο Απόστολος είπε: «Αν πεθάνεις εκεί [στη γη των μη Μουσουλμάνων], θα αναστηθείς σαν μία Ούμμα από μόνος σου και θα δεις το φως!»⁸.

Στο ερώτημα αν είναι σωστό να μεταναστεύσει ένας Μουσουλμάνος από το *Νταρ αλ-ισλάμ* στο *Νταρ αλ-Χαρμπ*, οι νομομαθείς του Ισλάμ δόμησαν ένα σύστημα αρχών και οδηγιών για κάθε Μουσουλμάνο. Συνιστάται στον πιστό να ταξιδεύει σε μη μουσουλμανικές χώρες με σκοπό τη διάδοση της θρησκείας του Ισλάμ και της διδασκαλίας του, υπό την προϋπόθεση ότι μπορεί να προστατεύσει τον εαυτό του και τα μικρά του παιδιά από τον κίνδυνο απώλειας της πίστης. Ο Προφήτης είπε στον Ιμάμ Αλί: «Αν ο Θεός καθοδηγεί έναν άνθρωπο μέσω εσού από όλους τους δούλους Του, τότε αυτό είναι καλύτερο από το ό,τι βρίσκεται και λάμπει ο ήλιος ανάμεσα σε Ανατολή και Δύση.»⁹. Όταν κάποιος ζήτησε τη συμβουλή του, είπε: «Σας συμβουλεύω να μην συσχετίζετε τίποτε με τον Θεό ... και να προσκαλέσετε τους ανθρώπους να πιστέψουν στο Ισλάμ. Πρέπει να ξέρετε ότι [η ανταμοιβή σου] για κάθε άτομο που

⁶ Αμπού αλ-Ουαλίτ Ιμπν Ρουσντ, Κιτάμπ αλ-Μουκάντιμα αλ-μουμάχχιντα, Βηρυτός, χ.χ.έ, σελ. 611-613.

⁷ Παραθέτει τα παραδείγματα από το Ιερό Κοράνιο, του Αβραάμ (29:26 και 37:99) και του Μωυσή (28:21) που δραπέτευσαν από φόβο, Ιμπν αλ-Άραμπι, *Αχκάμ Αλ-Κοράν*, Βηρυτός, 1972, σελ. 484-486.

⁸ *Αλ-χορρ...*, ό.π., τόμ. 16, σελ. 188.

⁹ *Αλ-χορρ...*, ό.π., τόμ. 16, σελ. 188.

ανταποκρίνεται [στο κάλεσμα σου] είναι ίσο με την χειραφέτηση ενός σκλάβου από τα παιδιά του [Προφήτη] Ιακώβ.»¹⁰.

β) Η στάση του Μουσουλμάνου μετανάστη προς τους μη-Μουσουλμάνους μετανάστες και οικοδεσπότες σε χώρες μετάβασης κι εγκατάστασης.

Σε αυτό το πλαίσιο ισλαμικών αρχών είναι σημαντικό να αναλυθεί η πραγματικότητα των μεταναστών Μουσουλμάνων στις χώρες μετάβασης και προορισμού, σε συνθήκες παραμονής σε κέντρα φιλοξενίας, στην ύπαιθρο, στις πόλεις σε στενόχωρα διαμερίσματα, με ή χωρίς επάγγελμα, με ή χωρίς οικογένεια κ.ο.κ..

Η ισλαμική αποδημία είναι η μετανάστευση ενός Μουσουλμάνου από μια χώρα -όπου είναι δυνατόν να μάθει τις υποχρεωτικές θρησκευτικές διδαχές και νόμους, να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις του και να απέχει από αυτό που απαγορεύεται- σε μια χώρα όπου αυτή η δυνατότητα απουσιάζει εντελώς ή μερικώς.

Ένας πιστός που κατοικεί στο *Νταρ αλ-Χαρμπ* (Ευρώπη, Αμερική και άλλες χώρες) αισθάνεται αποξενωμένος από το θρησκευτικό περιβάλλον στο οποίο γεννήθηκε και μεγάλωσε. Δεν ακούει τα εδάφια του Κορανίου στα τζαμιά και την πρόσκληση για την προσευχή (*αζάν*) από τον μιναρέ. Δεν υπάρχουν τεμένη με την πνευματική τους ατμόσφαιρα. Τίθεται λοιπόν το θέμα εάν η αποδημία του από το ισλαμικό περιβάλλον της χώρας του θεωρείται «απώλεια πίστης».

Αυτή δεν είναι η απώλεια της πίστης που θα καθιστούσε τη διαμονή σε μια μη μουσουλμανική χώρα «μη επιτρεπτή», «απαγορευμένη» (*χαράμ*). Όμως, η απομάκρυνση από ένα τέτοιο θρησκευτικό περιβάλλον είναι σε θέση με το πέρασμα του χρόνου να αποδυναμώσει τη θρησκευτική προσήλωση του μετανάστη σε βαθμό που να αμελήσει τις υποχρεωτικές πράξεις προς την προσευχή -επαγωγικά προς τη θρησκεία- (*ουατζιμπάτ*) και τη διάπραξη των αμαρτιών εκ των παραλήψεων αυτών ως ασήμαντες. Αν κάποιος φοβάται μήπως χάσει την πίστη του με αυτόν τον τρόπο, τότε δεν επιτρέπεται να διαμείνει στη χώρα αυτή.

Μερικές φορές ένας Μουσουλμάνος που κατοικεί στην Ευρώπη, στην Αμερική και σε άλλα μέρη του *Νταρ αλ-Χαρμπ* έχει την δυνατότητα να έχει πρόσβαση σε δραστηριότητες που είναι απαγορευμένες (*χαράμ*), στη μουσουλμανική χώρα του. Οι εκδηλώσεις του πειρασμού σε μη μουσουλμανικές κοινωνίες μπορεί να προσελκύσουν έναν Μουσουλμάνο να τελέσει πράξεις που από τη θρησκεία του θεωρούνται απαγορευμένες, ακόμη και αν δεν έχει την προδιάθεση προς αυτές. Έτσι, στο ερώτημα εάν η παραμονή του πιστού στο *Νταρ αλ-Χαρμπ* θεωρείται «απώλεια πίστης» και η εκεί παρουσία του συνιστά *χαράμ*, η απάντηση είναι κατηγορηματικά θετική. Εξάιρεση αποτελεί η περίπτωση κατά την οποία οι αμαρτίες στις οποίες μερικές φορές μόνον προβαίνει, σποραδικά δηλαδή και όχι συστηματικά, να είναι δευτερεύουσας σημασίας.

Η απομάκρυνση από τις αρχές της πίστης λόγω μετανάστευσης (*ατ-τα'ρρομπ μπα'ντ αλ-χιτζρα*) έχει περιγραφεί ως «μετανάστευση σε μια χώρα όπου η θρησκευτική αφοσίωση του μετανάστη θα μειωθεί, με αποτέλεσμα ν' αποξενώνεται περισσότερο από την πίστη του». Αυτό σημαίνει ότι ένας Μουσουλμάνος στις χώρες του *Νταρ αλ-Χαρμπ* είναι υποχρεωμένος να είναι πολύ προσεκτικός για να μην αποξενωθεί από την πίστη του.

Εάν ένας θρησκευτικός ιεροκήρυκας, που έχει επίγνωση της πίστης του, αρχίζει να βρίσκεται σε περισσότερες καταστάσεις, όπου αντιμετωπίζει πράξεις *χαράμ* λόγω του κοινωνικού περιβάλλοντος, π.χ. έκθεση στην γύμνια και άσεμνες πράξεις), τότε τίθεται το ερώτημα εάν είναι *χαράμ* για αυτόν να παραμείνει στις χώρες αυτές, δηλαδή, να σταματήσει την προβολή (*ταμπλίγ*) του Ισλάμ και να

¹⁰ *Αλ-χορρ...*, ό.π., τόμ. 16, σελ. 188.

επιστρέψει στη δική του χώρα. Πρέπει να τονισθεί ότι αν κατά καιρούς επιδοθεί σε μερικές μικρές αμαρτίες, τότε δεν είναι *χαράμ* για αυτόν να παραμείνει στη χώρα, υπό την προϋπόθεση ότι είναι πεπεισμένος ότι δεν θα μπει στον πειρασμό να διαπράξει πιο σοβαρές αμαρτίες.

Επιπρόσθετα εάν ένας μετανάστης φοβάται την απώλεια της πίστης για τα παιδιά του, τότε είναι *χαράμ* για αυτόν να παραμείνει στη μη μουσουλμανική χώρα.

Θεωρείται επίσης υποχρεωτικό (*ουάτζιμπ*) στους Μουσουλμάνους μετανάστες στην Ευρώπη και την Αμερική (και άλλες χώρες του *Νταρ αλ-Χαρμ*) να προσπαθήσουν να διδάξουν στα παιδιά τους τα αραβικά με το αιτιολογικό ότι η άγνοια των αραβικών είναι σε θέση να οδηγήσει μελλοντικά στην άγνοια του κύριου μέρους της γνώσης για το Ισλάμ, κάτι που μπορεί να προκαλέσει την απομάκρυνση από την θρησκευτική διδασκαλία και εν τέλει την απώλεια της πίστης. Επιτρέπεται (*Ουάτζιμπ*) η διδασκαλία της αραβικής στο βαθμό που είναι απαραίτητη για την τέλεση των θρησκευτικών τους καθηκόντων στην αραβική, λ.χ. την παραπομπή στο κεφάλαιο Φάτιχα του Κορανίου κι άλλες κορανικές αναφορές. Αδιαμφισβήτητα, είναι σημαντική η διδασκαλία του Κορανίου στ' αραβικά και είναι ουσιώδες να διδάσκεται η αραβική στη βασική της (κύρια) μορφή ώστε οι πιστοί να μπορούν να επωφεληθούν από τις θεμελιώδεις πηγές της ισλαμικής διδασκαλίας, μετά το Ιερό Κοράνιο, την προφητική παράδοση (Σούννα) και τα λόγια των μελών του Οίκου του Προφήτη (*αχλ-ουλ-μπέιτ*).

Συμπέρασμα

Το μεταναστευτικό με τις πολύπλευρες πτυχές του είναι φαινόμενο στενά συνδεδεμένο με τον ισλαμικό κόσμο, καθώς ο τελευταίος αποτελεί την κύρια, αν όχι αποκλειστική, πηγή μεταναστευτικών ροών προς την Ευρώπη, την Βόρειο Αμερική και την Ωκεανία. Λαμβάνοντας υπόψη την ισλαμική διδασκαλία και τελεολογία είναι εφικτό να γίνουν κατανοητές η συμπεριφορά και η κοσμοαντίληψη των Μουσουλμάνων μεταναστών στις εκκοσμικευμένες πολιτισμικά χώρες. Καθίστανται επίσης κατανοητές οι διαφορές καθώς και τα κοινά σημεία μεταξύ του αξιακού κώδικα του Ισλάμ και αυτού των εκκοσμικευμένων κοινωνιών της Δύσης των οποίων το κυρίως πολιτισμικό υπόστρωμα είναι χριστιανικό.

Η διαχείριση των ομοιοτήτων (κοινά δογματικά σημεία) και διαφορών (διαφορετικά δογματικά σημεία, ο ρόλος της γυναίκας, ενδυματολογικός κώδικας, διατροφικές συνήθειες κ.λπ.) θα δείξει κατά πόσο είναι σε θέση τα κράτη των χωρών-προορισμού των μεταναστευτικών ροών να απορροφήσουν τους μουσουλμανικούς πληθυσμούς, κατανοώντας τις ανάγκες τους σε συνδυασμό με τον πολιτισμό και τις ανάγκες των κοινωνιών των χωρών υποδοχής ώστε να καταστεί δυνατός ένας κοινωνικός συγκερασμός και κάποια ισορροπία.